

Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra teologických věd

Bakalářská práce

**Sociální problematika na Jindřichohradecku v letech
1914-1950 na příkladě obce Kunžak**

Vedoucí práce: doc. ThDr. Rudolf Svoboda, Th.D.

Autor práce: Hana Bitalová

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma studia: kombinovaná

Ročník: 3.

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum:

Podpis studenta:.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. ThDr. Rudolfu Svobodovi, Th.D. za cenné rady, připomínky a především za jeho nezměrnou trpělivost při vedení práce.

Obsah

Úvod.....	5
1 Sociální problematika na Jindřichohradecku.....	7
1.1 Sociální problematika do roku 1914.....	7
1.2 Sociální problematika v letech 1914 – 1950.....	8
2 Stručná historie obce Kunžak	16
2.1 Dějiny Kunžaku od počátku do roku 1914.....	16
2.2 Dějiny Kunžaku v letech 1914-1950	20
3 Sociální situace v Kunžaku	25
3.1 Sociální situace v Kunžaku v letech 1914-1918.....	25
3.2 Sociální situace v Kunžaku v letech 1918-1938.....	26
3.3 Sociální situace v Kunžaku v letech 1939-1950.....	31
Závěr.....	37
Seznam použitých zdrojů	39

Úvod

Tématem bakalářské práce je sociální problematika na Jindřichohradecku v letech 1914-1950 s uvedením konkrétního příkladu na obci Kunžak. Chtěla bych touto prací nastínit sociální situaci v uvedeném období nejprve na příkladu Jindřichohradecka, představit obec Kunžak, její stručný historický vývoj od založení obce do konce poloviny dvacátého století a následně se zaměřím na konkrétní sociální problematiku obce v uvedeném období.

Cílem této práce je seznámit čtenáře se sociální problematikou Jindřichohradecka a provést podrobnější sondu do jedné z obcí tohoto okresu. Následně pak porovnat důsledky velkých světových událostí, jako byla první světová válka, meziválečné období a druhá světová válka v obou oblastech.

Zaměření na obec Kunžak jsem zvolila z důvodu osobního vztahu. V Kunžaku žiji se svou rodinou od svého narození. Dalším důvodem bylo, že toto téma souvisí i s mým studijním oborem, kterým je sociální a charitativní činnost. Znalost historie obce a okolí, ve kterém žiji, mi umožní pochopení různých změn, kterými obec prošla, a domnívám se, že by každý občan měl stručnou historii své obce nebo města znát, protože znalost dějin rodného kraje nám umožní sebeuvědomění. Myslím si, že poznání regionální historie vede k prohloubení vztahu k rodnému místu.

První kapitola popisuje sociální problematiku na Jindřichohradecku od středověku do konce devatenáctého století.

V druhé kapitole představím čtenáři historii jedné z obcí Jindřichohradecka - Kunžaku od doby jejího vzniku do poloviny dvacátého století.

Ve třetí kapitole se pokusím popsat konkrétní sociální problematiku obce Kunžak s uvedením některých názorných příkladů.

Cílem této práce je seznámit čtenáře se sociální problematikou Jindřichohradecka a provést podrobnější sondu do jedné z obcí tohoto okresu. Následně pak porovnat důsledky velkých světových událostí, jako byla první světová válka, meziválečné období a druhá světová válka v obou oblastech.

Celkovou sociální problematikou na Jindřichohradecku se dosud žádný autor nezabýval, jednotlivé údaje jsem proto musela vyhledávat z útržkovitých zdrojů.

Podstatnou část pramenů, které jsem prostudovala, tvoří obecní a školní kroniky obce Kunžak a obecní kronika Jindřichova Hradce, uložené v digitální podobě v SOA Jindřichův Hradec. Jejich přesná citace je uvedena v seznamu použité literatury. Několikrát jsem navštívila Státní okresní archiv v Jindřichově Hradci a knihovnu Muzea v Jindřichově Hradci.

Kunžak na rozdíl od jiných měst a obcí má pouze jednu tiskem vydanou soubornou publikaci o historii a současnosti obce a tou je publikace od Miroslava Hály s názvem Kunžak vydanou v roce 1988. V roce 1971 byla pro propagaci cestovního ruchu vydána útlá publikace (14 stran) „Kunžak a okolí“. Dalších pět publikací je monotematicky zaměřeno. Jedná se o práce „Bedřich Dobrodinský“ (1980), „Kunžak ve třicátých letech“ (1982), „Jednotné zemědělské družstvo“ (1984), „K počátkům dělnického hnutí v Kunžaku“ (1984) a „Osvobození Kunžaku Sovětskou armádou v květnu 1945“ (1985). Zpracovatelem nebo autorem těchto publikací je JUDr. Miroslav Hála. Dalším zdrojem informací o Kunžaku byla Farní kronika obce Kunžak, která je uložena ve fondu Farní úřad Kunžak z let 1891-1945. Pro studium této kroniky je nutné mít povolení z Biskupství českobudějovického. Další literatura a články, které pojednávají okrajově o sociální situaci na Jindřichohradecku, jsou také uvedeny v závěrečném seznamu použité literatury.

Při zpracování této bakalářské práce jsem použila metodu přímou a komparativní.

1 Sociální problematika na Jindřichohradecku

1.1 Sociální problematika do roku 1914

O dějinách v sociální oblasti na Jindřichohradecku toho není známo mnoho. První zmínky jsou spojeny s činností církve ve středověku a dalším pramenem jsou některé legendy, jako např. pověst o Bílé paní.

Tato pověst vypráví, že Bílá paní, manželka jednoho z hradeckých vladařů, se odměnila poddaným, kteří museli těžce pracovat při stavbě hradu tím, že jim po dokončení práce připravila hostinu. Od této neznámé doby každý, kdo na Zelený čtvrtek přišel na III. nádvoří hradeckého zámku, byl podarován a nakrmen. Z celého panství pánů z Hradce přicházeli v tento den poddaní, kterým byla podávána kaše, ryby, hrách, polévka a někdy obdrželi i malý finanční obnos. Tento obyčej se udržel až do 18. století, kdy jej zrušil stát. Tuto akci nelze považovat v té době za opravdovou sociální pomoc, ale spíše za kuriozitu, která měla získat obdiv svým zakladatelům.¹

První skutečně doložené zprávy o institucionální pomoci potřebným jsou dochovány až ze 13. století, kdy byl v Jindřichově Hradci založen první špitál, který sloužil pro poddané pánů z Hradce. Jeho zakladateli byli němečtí rytíři, kteří špitál založili při své faře pod kostelem svaté Máří Magdaleny, a který sloužil pro dvanáct nemocných. Vedle tohoto špitálu vznikl druhý, za hradbami města, který sloužil malomocným a nazýval se špitálek. V roce 1399 byl založen špitál další, při kostele svaté Alžběty, který sloužil chudým a nemocným obyvatelům Jindřichohradecka. Patnácté století dalo vzniknout špitálu pro malomocné ženy a k hradeckým špitálům přibyl ještě jeden pro vdovy a malomocné ženy. Když malomocenství vymizelo, byli do špitálů přijímáni nemocní, sirotci a opuštěné děti. Roku 1558 bylo ve špitálech 40 chudých a 7 dětí. V roce 1564 Jáchym z Hradce zrušil tyto dosavadní špitály a spojil je v jeden.²

Josef II. a jeho reformy znamenaly pro sociální situaci podstatnou změnu. Dle jeho nařízení měly být ve farních obcích zřizovány „spolky lásky k bližnímu“.

¹ Srov. MUK, J., Z historie sociální péče v Jindřichově Hradci, In: Russ, R., *Tři roky sociální pomoci na jindřichohradecku 1945-1947*, Jindřichův Hradec: nákladem České sociální pomoci, tiskem Jaroslav Svoboda, Jindřichův Hradec 1948, s. 5-7.

² tamtéž, s. 6.

Tyto spolky měl na starosti farář a měly pořádat sbírky, zakládat nemocnice, nalezince a sirotčince. Na Jindřichohradecku ale tento „josefínský spolek lásky“ nedosáhl žádných zásadních změn. Došlo pouze k přejmenování místního špitálu a k jeho uznání jako jediného ústavu na Jindřichohradecku, který měl sloužit pro celé okolí.³

Systematičtější péči o potřebné na Jindřichohradecku je možné sledovat až v době devatenáctého století, kdy se zejména v samotném Jindřichově Hradci začala realizovat veřejná péče o chudé a potřebné tím, že byl otevřen městský sirotčinec a byla otevřena stravovna a zprostředkovatelna práce. V tomto století se začala plně rozvíjet i zdravotní a nemocniční péče. V roce 1893 byla vybudována nová nemocnice, kterou tvořila hlavní budova, budovy infekční a budovy umrlčí. V roce 1889 pak zahájila svou činnost nemocenská dělnická pojišťovna, společenstevní pokladna pro živnostenské pomocníky, jichž se přihlásilo 424 z celého Jindřichohradecka.⁴

1.2 Sociální problematika v letech 1914 – 1950

Ve sledovaném období, stejně jako na jiné oblasti naší země, tak i na Jindřichohradecko dopadly výrazně důsledky velkých světových událostí, jako byla první světová válka, meziválečné období a následně druhá světová válka.

První světová válka měla zásadní dopad na běžný život obyvatel Jindřichohradecka. Tento dopad měl za následek nedostatek potravin, obyvatelé byli ve finanční tísní, trpěli různými omezeními, jako bylo např. omezení, nebo celkové zastavení dopravy. Celá oblast Jindřichohradecka musela reagovat na velký příliv raněných a nemocných vojáků, kteří byli přiváženi z fronty. Pro tyto účely byly upraveny školy, ve městech byly zřízeny pobočky zdejší nemocnice. I další válečná léta byla provázena stále se zvyšujícím nedostatkem potravin. Snižovaly se dávky cukru na osobu. Zajímavý je poznatek, že ve městě byla dávka na jednu osobu 1 kg na měsíc a na venkově pouze 0,75 kg. S tím, jak postupovala první světová válka, problémy nabývaly a na obyvatele dopadaly stále tvrději.

³ Srov. MUK, J., Z historie sociální péče v Jindřichově Hradci, In: Russ, R., *Tři roky sociální pomoci na jindřichohradecku 1945-1947*, Jindřichův Hradec: nákladem České sociální pomoci, tiskem Jaroslav Svoboda, Jindřichův Hradec 1948, s. 7-8.

⁴ tamtéž, s. 9.

Město Jindřichův Hradec na tuto situaci zareagovalo zřízením obecní hospodářské rady, která měla za úkol řídit zásobování obyvatelstva.⁵

Hospodářská situace nového státu nevypadala zrovna ideálně. Obyvatelé byli poznamenáni prožitou první světovou válkou. Některé rodiny byly neúplné, protože přišli ve válce o svoje blízké nebo se naopak vraceli váleční poškozcenci ve zbídačeném stavu. Ve většině případů nemohly být naplněny ani základní životní potřeby obyvatel. Panoval nedostatek potravin, hlavně mouky, mléka a masa. K sehnání nebyly ani oděvy, prádlo a boty. Docházelo k prudkému růstu cen, ale k pomalému růstu mezd. Množila se lichva s potravinami.⁶

Následky první světové války s sebou přinesly vážné problémy v péči o děti. Mnoho dětí bylo odkázaných na pomoc druhých, bylo nutné se postarat o osiřelé děti, o rodiny postižené válkou. V období první republiky vzniklo několik důležitých organizací, které se zabývaly péčí o mládež. Nejdůležitějšími organizacemi zabývajícími se touto péčí byly Zemské a Okresní péče o mládež. Jejich působení zahrnovalo péči o děti všech věkových kategorií a tyto organizace hrály nezastupitelnou roli v péči o dítě v meziválečném období.

Pobočky organizace Okresní péče o mládež poskytovaly pomoc jak přímo v Jindřichově Hradci, tak ve všech obcích okresu, včetně Kunžaku. Organizace vznikla již v roce 1913, kdy se prvních prací spojených s ustanovením spolku ujal okresní výbor. Stanovy této organizace s názvem Česká okresní komise pro péči o mládež v zastupitelském okresu jindřichohradeckém byly schváleny c. k. místodržitelstvím výnosem ze dne 11. července 1913. První světová válka ale obrátila směr pozornosti zcela jiným směrem. Myšlenka pečovat o potřebné děti tak oživila až v roce 1918.⁷

O nutnosti vzniku tohoto institutu se zmiňuje i místní kronikář. Uvádí, že již před první světovou válkou se uvažovalo, psalo a debatovalo o postátnění péče o dítě. Vyskytovaly se i různé názory na poskytování péče: „*Povšimněme si zatím dvou základních názorů, dle nichž jest posuzována sociální péče o mládež. Většina lidí se dodnes domnívá, že sociální péče spočívá v tom, když se opatří lidem*

⁵ Srov. SOA Jindřichův Hradec, *Memorabilien-Buch der Stadt Neuhaus. Verlegt am 1. Janer 1836, 1836-1928*, s. 412-428.

⁶ Srov. OLIVOVÁ, V., *Dějiny první republiky*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2000, s. 79, ISBN 9788086107479.

⁷ Srov. KRŠKA, V., *Dvacet let okresní péče o mládež na jindřichohradecku 1918 – 1938*, Jindřichův Hradec: nákladem Okresní péče o mládež, tiskem J. Svobody, 1939, s. 5-7.

*potřebným to, co nezbytně potřebují. Aby taková péče byla rozlišena od zastaralého almužnictví, uznává se moderní péče sociální, která na rozdíl od té staré provádí své dobré skutky jaksi samozřejmě, nečeká na svůj případ, ale jde si jej hledat.*⁸

V roce 1917 byl vydán zákon č. 48 Sb., o organizaci péče o mládež. Tímto zákonem se zrušila dosavadní největší spolková, státem podporovaná instituce péče o mládež, stát převzal závazek pečovat o mládež a výkon péče svěřil orgánům a zřízením lidové správy.

Po ukončení první světové války zahájila organizace svou činnost a o její potřebnosti svědčí fakt, že se za členy přihlásilo 25 obcí. Správní výbor organizace zorganizoval po okrese rozsáhlou síť důvěrníků, kterým byly předány instrukce pro podpůrnou činnost. Tito důvěrníci měli za úkol v jednotlivých obcích vyhledávat děti potřebné péče o mládež a navrhnout vhodné řešení jejich tíživé situace, protože nejlépe znali celkovou situaci v dané obci. V roce 1922 změnila organizace své stanovy, byla přejmenována na Okresní péči o mládež v Jindřichově Hradci a její činnost se vztahovala na obvod soudního okresu jindřichohradeckého. Činnost organizace se zaměřovala na vyživování dětí, na ošacování, pečovala o sirotky a děti zvláštní péče potřebné, podporovala studující. V tomto roce spolek zřídil útulek v Nové Bystřici, pořádal učňovské besídky, zřídil lékařské poradny v Kunžaku, Stráži nad Nežárkou, Strmilově, Nové Bystřici a Starém Městě pod Landštejnem. Byl sestaven tzv. katastr osiřelých a opuštěných dětí, který přinesl toto zjištění: Jindřichův Hradec 48 dětí, Hatín 11, Lásenice 6, Kamenný Malíkov 8, Jarošov nad Nežárkou 12, Pluhův Žďár 7, Roseč 7, Kunžak 27, Rabiboř 13, Bednárec 5, Políkno 11, Lovětín 6, Radouňka 4, Střížovice 5, Strmilov 70, Bořetín 4. V bezplatné rodinné péči byly 4 děti. Na stravování dětí bylo rozesláno 10 587 Kč a při ošacovací akci se zjistilo, že na Jindřichohradecku je 196 rodin, kde je otec nezaměstnaný.⁹

Největším problémem byla pro organizaci starost o zdroje příjmů. Každá organizace si vybudovala stabilní členskou základnu. Členové platili různou výši členských příspěvků. Nejvýznamnějším zdrojem příjmů vedle těchto členských

⁸ Srov. SOA Jindřichův Hradec, *Memorabilien-Buch der Stadt Neuhaus. Verlegt am 1. Janer 1836, 1836-1928*, s. 418.

⁹ Srov. KRŠKA, V., *Dvacet let okresní péče o mládež na jindřichohradecku 1918 – 1938*, Jindřichův Hradec: nákladem Okresní péče o mládež, tiskem J. Svobody, 1939, s. 5-7.

příspěvků byly také příspěvky od veřejných orgánů, zejména od ministerstva sociální péče. Na tomto příjmu byly organizace naprosto závislé. Na výši těchto příspěvků se často odrážela hospodářská situace státu, a tak v době krizí, kdy by Okresní péče o mládež potřebovala vyšší podporu, byly příspěvky naopak sníženy. Dalším významným zdrojem byly různé veřejné sbírky.

Pro názornost uvádím příklad z roku 1927, kdy Okresní péče o mládež obdržela příspěvek od místní spořitelny 2 000 Kč, obec Jindřichův Hradec darovala příspěvek 8 000 Kč, ministerstvo sociální péče podporu 5 000 Kč a dalšími zdroji byly výtěžky z dětských dnů, které Okresní péče o mládež organizovala. S členskými příspěvky, vybíranými od členů, pak mohla organizace vyvíjet svou činnost.¹⁰

Zdravotní péči nejmenších dětí zajišťovaly poradny pro matky a kojence a poradny pro matky a děti. Tyto poradny působily většinou při organizaci Okresní péče o mládež. Poradny byly zakládány v jednotlivých okresech ještě před první světovou válkou, v té době ale narážely na nedostatek kvalifikovaných pracovníků, a proto největšího rozmachu dosáhly až v letech dvacátých. V polovině 30. let již byly poradny v šesti zdravotních obvodech. Nejvíce Okresní péče o mládež podporovala poradny v Lodhěrově, Jindřichově Hradci, Jarošově nad Nežárkou, Kunžaku, Roseči a Strmilově. Pro srovnání např. v roce 1933 navštívilo poradnu v Kunžaku 160 dětí, poradna v Jarošově nad Nežárkou byla v tomto roce pro nečinnost uzavřena a poradnu ve Strmilově navštívilo 200 dětí.¹¹

Kromě akcí vyživovacích a ošacovacích se organizace zabývala také generálním poručenstvím. Ochranný dozor vykonávali místní důvěrníci. Nejčastěji to byli učitelé, protože byli považováni za nejsnáze dostupné a nebyl problém z hlediska poznávání poměrů v jednotlivých rodinách. Pro okres Jindřichův Hradec byl generálním poručníkem zvolen Jaromír Štícha, který měl v poručenství v době první republiky okolo 90-100 dětí¹².

Záznamy z roku 1939 uvádějí, že Okresní péče o mládež vydala za léky a potraviny po Jindřichohradecku 9 317 Kč. Na různých jednorázových podporách byla vydána částka 1 423 Kč. Peníze nebyly vyplaceny hotově, ale vydávaly se

¹⁰ Srov. KRŠKA, V., *Dvacet let okresní péče o mládež na jindřichohradecku 1918 – 1938*, Jindřichův Hradec: nákladem Okresní péče o mládež, tiskem J. Svobody, 1939, s. 10-16.

¹¹ Srov. tamtéž, s. 19.

¹² Srov. tamtéž, s. 12.

poukazy na potraviny. Zprávy o činnosti spolku během druhé světové války nejsou dochovány. V knihovně muzea Jindřichův Hradec je uchována pouze výroční zpráva z roku 1944. Působnost spolku v tomto roce se vztahuje na 19 obcí soudního okresu jindřichohradeckého. Jeho činnost je řízena správním výborem a předsednictvem. Zpráva uvádí podrobnou činnost o poradnách pro matky a děti, které jsou spravovány místními odbory. V těchto poradnách byla poskytována léčebná péče a hmotná pomoc všem matkám dětí do šesti let. Konkrétně v Jindřichově Hradci bylo v trvalé evidenci poradny 158 dětí, v Kunžaku 64 dětí, ve Strmilově bylo pod trvalým zdravotním dozorem 45 dětí, v Jarošově nad Nežárkou 31 dětí. Sociálně-zdravotní pracovnice, která vedla evidenci dětí v poradnách, vykonala za účelem prohloubení zdravotního dozoru nad dětmi celkem 332 návštěv v rodinách. I nadále byly v činnosti při obecních a hlavních školách v Jarošově nad Nežárkou a v Kunžaku vyživovací stanice, které stravovaly v zimním období roku 1944 po 55 dnů 224 školních dětí.¹³

Od 1. ledna 1948 byla Okresní péče o mládež přičleněna k okresnímu národnímu výboru.

Nový stát musel bojovat ještě s další pohromou, a to s epidemií španělské chřipky. Na Jindřichohradecku spojuje tuto skutečnost kronikář s mírnou a suchou zimou. Chřipková epidemie měla v našem okrese za následek uzavření škol.¹⁴

V meziválečném období byla velkým problémem i nezaměstnanost. Průmysl, který byl orientován na válečné účely, nebyl schopen zajistit potřeby národa. Nezaměstnanost začala narůstat obřími rozměry. Továrny hromadně propouštěly svoje zaměstnance.

I přestože v okrese Jindřichův Hradec se rozvíjel převážně textilní průmysl, a to ve střediscích Nová Bystřice, Jindřichův Hradec, Strmilov a Kunžak a významnou roli hrálo zemědělství, lesní těžba a vodohospodářství, se zde postupně rozvíjel i ostatní průmysl. Většina obyvatel byla ale zaměstnána v zemědělství.

Hospodářská krize, která se vyznačovala mimo jiné i velkou nezaměstnaností, se projevovala i v okrese Jindřichův Hradec. Dokazuje to i jeden

¹³ Srov. XXVII. Výroční zpráva o činnosti Okresní péče o mládež v Jindřichově Hradci za rok 1944, nákladem Okresní péče o mládež v Jindřichově Hradci, Knihotiskárna Jar. Svobody v Jindřichově Hradci.

¹⁴ Srov. SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha města Jindřichova Hradce 1929, 1929-1948*, s. 96.

z článků týdeníku *Zájmy Českomoravské vysočiny*¹⁵, ve kterém charakterizuje starosta města nezaměstnanost jako „morovou ránu století“. Z tohoto důvodu byla stanovena komise, v čele s městskou radou, která měla za úkol zamezit důsledkům nezaměstnanosti. Tato komise zřídila vyvařovny, kde byla denně poskytována teplá strava dětem, ženám a mužům. Komise použila několik způsobů k získání příjmu: přírážka 20 haléřů k lístkům do biografu a všech tanečních podniků. Veškeré spolky, korporace a politické organizace přispívaly měsíčně určitou částkou. Dále se pořádaly veřejné sbírky peněz a potravin. Starosta města v tomto článku žádá všechny občany, aby se těchto veřejných sbírek účastnili: „*Nutit k darům nemůžeme nikoho, ale věřit můžeme, že ještě existuje srdečnost v našem národě, která přiměje Vás k štedrosti nejvyšší. My nikdo nejsme vinni tímto stavem, vinen jest celý svět, ale byli bychom vinni tehdy, kdybychom nechali trpící bez pomoci hynout. To by nám historie lidství odpustit nemohla nikdy*“.

Další článek v týdeníku *Zájmy Českomoravské vysočiny* z roku 1933 popisuje péči o nezaměstnané v okrese. Pečovalo se o ně jednak nouzovými pracemi a zavedením státní stravovací akce. Pro děti nezaměstnaných byla zavedena mléčná akce, na niž obdržely obce Nová Bystřice, Strmilov, Kunžak, Stráž nad Nežárkou obnos 37 373 Kč. Dětem nezaměstnaných rodičů byl v době vánoční přidělován zvláštní příspěvek, který byl rozdělován podle poměrné nezaměstnanosti v jednotlivých obcích. Tento příspěvek měl formu poukázky na 10 Kč na zakoupení nejpotřebnějších potravin. Z této akce obdržely obce Pístina 30 poukázek, Bednářeček 52, Jindřichův Hradec 38, Kunžak 90, Kostelní Radouň 110, Okrouhlá Radouň 110, Strmilov 320 a Stráž nad Nežárkou 80.¹⁶

Kronikář města Jindřichův Hradec se v místní kronice¹⁷ poprvé zmiňuje o problému nezaměstnanosti v roce 1930, kdy píše, že nezaměstnanost těžce dolehla na zdejší okres. Ministerstvo sociální péče poskytlo dle jeho zápisů příspěvky na podporu nezaměstnaných a podpory byly vydávány také ve formě stravovací akce řízené sociální komisí obce. V dalším roce se podle kronikáře stala nezaměstnanost, která se zvyšovala, hlavním problémem celého okresu. Vývoj nezaměstnanosti na okrese ve třicátých letech lze pozorovat dle soupisu uchazečů

¹⁵ Brož, A., Spoluobčané!, *Zájmy Českomoravské vysočiny*, Nezávislý týdeník Českého jihovýchodu, Jindřichův Hradec, 15. prosince 1932, ročník II, číslo 50, s. 1. ISSN nevedeno.

¹⁶ Čípera, D., Péče o nezaměstnané, *Zájmy Českomoravské vysočiny*, Nezávislý týdeník Českého jihovýchodu, Jindřichův Hradec, 16. února 1933, ročník III, číslo 7, s. 1. ISSN nevedeno.

¹⁷ Srov. SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha města Jindřichova Hradce 1929, 1929-1948*, s. 79.

o práci přihlášených u okresního ústavu práce. Je třeba ale vzít na vědomí, že údaje zprostředkovatelen neudávají vždy přesný počet nezaměstnaných. Nezaměstnanost se odvíjela od sezonních prací, kdy v zimních měsících bylo nezaměstnaných podstatně více, než v měsících letních. Konkrétně v lednu 1930 eviduje okresní ústav práce 246 nezaměstnaných a lednu roku 1933 již 688 nezaměstnaných. V únoru roku 1930 bylo 191 nezaměstnaných a v únoru roku 1933 již 358 nezaměstnaných. Celkem bylo na Jindřichohradecku v roce 1933 nezaměstnaných občanů 3168.

Evidence nezaměstnaných během válečných let není nikde zmiňována. Tento fakt mohl být způsoben skutečností, že práce schopní byli posíláni na práci do říše. Na Jindřichohradecku se pořádaly sbírky šatstva a textilií pro tyto české dělníky pracující v říši.¹⁸

V únoru 1943 bylo vydáno nařízení o totálním pracovním nasazení všech mužů a žen a byly konány pravidelné pracovní odvody mladých ročníků, pracovní úřad byl uzavřen. V září 1943 byl předvolán k odvodu celý ročník 1924, byl poslán do Kučimi a příští ročník do Mnichova. Jednotlivci z podniků a úřadů byli nasazováni postupně. V důsledku těchto odvodů vznikl na Jindřichohradecku nedostatek pracovních sil převážně v zemědělství. Z bezdětných žen byly utvořeny pracovní skupiny, které byly posílány na Žatecko na sbírání chmele, penzisté byli přiděleni na žně a sklizeň brambor.¹⁹

Po ukončení druhé světové války se jako ve všech okresech, tak i na Jindřichohradecku začal veřejný život pozvolna vracet do svých kolejí. Postupně svou činnost obnovily zaniklé nebo rozpuštěné spolky jako Sokol, Legionářská obec, Junáci, Červený kříž, Městský osvětový sbor změněný na Místní osvětovou radu. Jako nová složka národního života se přihlásil Svaz osvobozených politických vězňů.²⁰

V období po druhé světové válce nevymizely sociální problémy. K moci se dostala Komunistická strana Československa, která se tvářila, že žádné problémy neexistují a že jsou jednou pro vždy vyřešeny. Zvládnutí sociálních otázek bylo využíváno k propagandě, nebylo potřeba se starat o potřebné. O lidi v naší

¹⁸ Srov. SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha města Jindřichova Hradce 1929, 1929-1948*, s. 272-280.

¹⁹ Srov. tamtéž, s. 286.

²⁰ Srov. tamtéž, s. 378.

republice bylo tzv. postaráno více než dříve, ale čekal je život v komunistickém režimu. Tuto skutečnost dokazuje článek, který vyšel v roce 1950 v týdeníku Zájmy Českomoravské vysočiny. Týdeník Zájmy Českomoravské vysočiny reaguje v roce 1950 na článek téhož týdeníku z roku 1932, který je popsán také v této kapitole takto: *„Jak směšné nám dnes připadá provolání městské rady, v němž se úpěnlivě volá po tom, aby každý přispěl dvacetihaléřem, když kupuje lístek v biografu, divadle, nebo platí útratu v restauraci. Je prý třeba zachraňovat děti před hladem. Dvacetihaléře měly zachraňovat národ před hladem! Zcela jiná a radostnější je situace dnešní. Socialismus rozřešil definitivně a trvale všechny krise: dal všem lidem zaměstnání! Dnes už se nemusí děti spokojit krajícem suchého chleba. Školské stravovny poskytují možnost laciného a hodnotného stravování. Jesle, mateřské školy, družiny mládeže, pionýrské organizace pečují o výchovu mládeže, takže pracující rodiče bez starosti a v klidu mohou se věnovat své práci. Referát pracovních sil je dnes postaven do situace zcela jiné, než jaké řešival bývalý úřad práce, kde na jedno volné místo se tlačily desítky ba i stovky uchazečů. Není uchazečů o práci! Jenom socialistický společenský řád dovedl odstranit nezaměstnanost, která byla vždy průvodním jevem všech kapitalistických krizí.“*

2 Stručná historie obce Kunžak

2.1 Dějiny Kunžaku od počátku do roku 1914

Na Jindřichohradecku vedla od nepaměti podél našich hranic stezka, která vstupovala na území Moravy u Slavonic a mířila přes Landštejn na pozdější Kunžak. Stezky byly v minulosti hlavními spojovacími tepnami a měly stejný význam jako v dnešní době silnice či železnice. Čeští osídlenci, kteří přicházeli do této krajiny v době tak zvané české kolonizace, zakládali své vesnice především v blízkosti toku Nežárky a při stezkách, kde byla úrodnější půda než ve výše položených hraničních oblastech. Do dějin českého národa vstupuje Jindřichohradecko v druhé polovině 13. století, kdy český král Přemysl Otakar II. rozšířil majetek Přemyslovců do alpských zemí. Odlehlé jižní Čechy tak vytvořily pomyslný most mezi dosavadním českým státem a zeměmi rakouskými. Kunžak byl s největší pravděpodobností založen kolem roku 1265 a náležel ke královskému městu Telč. Na městečko byl povýšen před rokem 1385. Největší památkou Kunžaku je farní kostel svatého Bartoloměje, který byl postaven jako gotický kolem roku 1370. Později byl barokně a empírově přestavěn. V dalších letech měl Kunžak několik majitelů, postupně se stal majetkem pánů z Hradce. Jejich vlivem získal Kunžak roku 1487 první královské privilegium – právo výročního trhu čtvrtou nedělí po Velikonocích a týdenní trhy ve čtvrtek. Tento majestát učinil z Kunžaku středisko okolního kraje.²¹

Od roku 1548 byl Kunžak majetkem Zachariáše z Hradce. Jeho vláda bývá označována zlatým věkem v dějinách Kunžaku. V této době vrcholil rozmach řemesel, obchodu i selského stavu. Nejvýznamnějším přínosem v oblasti hospodářské v kraji jindřichohradeckém se staly rybníky, které na Hradecku vznikly již v době vlády Karla IV. Páni z Hradce za své vlády vybudovali desítky rybníků nových.²²

Z roku 1553 pochází první zmínka o škole v Kunžaku. V tomto roce kunžacký kněz Petr se souhlasem pana Zachariáše z Hradce zakládal rybník Nový na Chobotě pod Kunžakem. Za ochotnou pomoc farníků při stavbě přislíbil kněz Petr poskytovat oběd a večeři kunžackému učiteli. Učitel byl tehdy ustavován farářem a

²¹ Srov. MUK, J. Kapitoly z minulosti Jindřichohradecka, In: *Kunžak*, Kunžak: Místní národní výbor, 1988, s. 15.

²² Srov. TEPLÝ, F. Dějiny města Jindřichova Hradce, In: *Kunžak*, Kunžak: Místní národní výbor, 1988. s. 18-20.

obec mu připlácela. Tak zvané sobotáles (týdenní plat vybíraný v sobotu od rodičů každého žáka) byl hlavním příjmem učitele. Bohužel se o škole dochovalo velmi málo zpráv.²³

Hospodářskému rozmachu města velmi přispěl majestát císaře Ferdinanda z roku 1558, kterým panovník vyhověl žádosti kunžackých občanů, aby jim přeložil výroční trh na druhou neděli po Velikonocích. Na přímluvu Zachariáše z Hradce povolil císař ještě jeden výroční trh po Všech svatých. Tyto trhy netrvaly pouze jeden den, ale celých osm dní. Z toho lze usuzovat, že Kunžak byl tehdy živým obchodním střediskem, kde se konaly trhy každý čtvrtek a dvakrát do roka hlučné jarmarky.²⁴

Na počátku 17. století se hradecké panství dostalo do vlastnictví rodu Slavatů. V tomto období se rozmach Kunžaku zastavil. Nastoupila bída, kterou způsobily válečné pohromy. Začátek třicetileté války znamenal úpadek obchodu i řemesel. Kunžak, který byl závislý na obchodu, zchudl a velkou ránu utřžil v roce 1622, kdy následkem moru zemřelo mnoho lidí. Tyto události však byly pouhou předeheurou k dalšímu osudu města. V prvních měsících roku 1632 se začaly objevovat žoldnéřské tlupy, které postupovaly proti Sasům. Žoldněři okrádali místní obyvatele. Hospodářský rozvrat a dlouhotrvající válka poznamenaly i kulturní vyspělost občanů. Nedostatečnou školní výchovou a také vlivem náboženských třenic upadl lid téměř v úplnou nevědomost. Kunžak ztratil svůj význam.²⁵

Za vlády Ferdinanda Viléma v letech 1657-1673 se Kunžak pomalu vzpamatoval z ran zasazených třicetiletou válkou. Oživil se obchod i řemesla, zlepšily se životní podmínky selského stavu. V roce 1670 stvrdil a rozmnožil Ferdinand artikule tkalcovského cechu v Kunžaku, což příznivě ovlivnilo přibývání obyvatelstva ve městě.²⁶

Po smrti Ferdinanda zdědil hradecké panství Jan Jiří Adam Slavata a za jeho panování pokračovalo hospodářské ozdravení. Vrchnost, která očekávala návštěvu císaře, nechala opravit silnici Slavonice-Kunžak-Hradec-Řečice. Císař Leopold I.

²³ Srov. KRAFKOVÁ, E., CHRSTOŠ, P., POPELA, V.: *Základní škola Kunžak, Pamětní tisk k 100. výročí otevření školní budovy*, Kunžak: Základní škola Kunžak, 2004, s. 9.

²⁴ Srov. HÁLA, M., *Kunžak*. Kunžak: Místní národní výbor, 1988, s. 21.

²⁵ Srov. TEPLÝ, F. *Dějiny města Jindřichova Hradce I/*, In: *Kunžak*, Kunžak: Místní národní výbor, 1988, s. 24.

²⁶ Srov. HÁLA, M., *Kunžak*, Kunžak: Místní národní výbor, 1988, s. 24.

skutečně dne 9. 7. 1673 nocoval v Hradci a následující den jel přes Kunžak do Chebu. Roku 1683 se Kunžak dočkal další pohromy, kdy ve dnech 30. a 31. srpna táhlo přes městečko saské vojsko. Vojsko Kunžak zcela vyplenilo. Po Sasech přišli v listopadu téhož roku Francouzi a po nich hned Bavoři. Následující roky pak byly ve znamení neúrody a hladu.²⁷

Po vymření rodu Slavatů se stal Kunžak samostatným panstvím, do kterého náležely obce Bořetín, Budkov, Člunek, Leština, Lomy, Mosty, Rozkoš, Strmilov, Střížovice, Suchdol a Vlčice, celkem 11 obcí a Kunžak. Toto panství spravoval do roku 1702, kdy se ho ujal dospělý František Antonín, jeho strýc František Karel.²⁸

V jarních měsících roku 1742 došly podle dislokačního plánu královské uherské a královské české armády na Hradecko různé regimenty a byly ubytovány v některých obcích. Do Kunžaku došel regiment podstatský. Obec opět utrpěla velké škody a v tomto roce vyhořel kostel svatého Bartoloměje, obecná škola a mnoho sousedních domů.²⁹

V roce 1745 postavila obec novou školu a v roce 1750 zřídila místní hřbitov, který slouží dodnes. Roku 1781 vydal císař Josef II. dva patenty, které představovaly převratnou změnu z hlediska dalšího ekonomicko-sociálního a společenského vývoje. Byl to patent o zrušení nevolnictví a toleranční patent. Patent o zrušení nevolnictví nevyvolal na Hradecku žádné větší změny.³⁰

Počátkem 19. století patřil Kunžak hraběti Antonínovi z Lichtenštejna, který roku 1817 potvrdil obci slevu na týdenních robotách. Roku 1824 převzal do držby panství Telč včetně Kunžaku Leopold II. hrabě Podstatský-Lichtenštejn. V roce 1868 byla v obci zřízena četnická stanice, která byla po necelých sedmi letech přeložena do nově zřízené četnické stanice ve Strmilově. Písemné prameny o událostech a životě v Kunžaku v 19. století jsou vzácné.³¹

²⁷ Srov. MUK, J. Kapitoly z minulosti Jindřichohradecka. In *Kunžak*, Kunžak: Místní národní výbor, 1988, s. 23.

²⁸ Srov. tamtéž, s. 31.

²⁹ Srov. NOVÁK, J. Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese jindřichohradeckém, In: *Kunžak*, Kunžak: Místní národní výbor, 1988, s. 32-33.

³⁰ Srov. HÁLA, M., *Kunžak*, Kunžak: Místní národní výbor, 1988, s. 33.

³¹ Srov. tamtéž, s. 35-36.

V roce 1891, kdy měl Kunžak 2336 obyvatel, bylo z tohoto počtu 30 tkalců. Vedle zemědělství a obchodu s dobyt看 bylo tkalcovství hlavní obživou zdejších obyvatel. Roku 1892 dochází k prvnímu organizování textilního dělnictva.³²

Postupně docházelo ke zhoršení vzájemných vztahů mezi textilními dělníky a tehdejšími římskokatolickými knězem. Velice zajímavý a pro svou dobu charakteristický je případ, kdy byl v roce 1896 odsouzen c. k. Krajským soudem na tři neděle do žaláře tkadlec, který se rouhal a mluvil potupně o sv. Janu Nepomuckém.³³

Zdejší farář zapsal do farní kroniky zápis tohoto znění: „*V náboženském ohledu to vypadalo v tomto roce dosti smutně. Rozmáhala se nevěra, socialismus a anarchismus. Z jedné strany rozkošnictví, z druhé strany bída, nespokojenost.*“³⁴

V květnu 1896 byla zahájena výstavba železniční trati z Jindřichova Hradce do Nové Bystřice. Vzhledem k tomu, že trať byla stavěna za Rakouska-Uherska, sledovala především spojení německých vesnic na této trati, a proto se českému Kunžaku vyhnula. Nejbližší železniční stanice Kunžak-Lomy je od města vzdálena 3 km.³⁵

Poslední roky století devatenáctého a počátek století dvacátého znamenaly v kunžackém životě prudké vzepětí kulturní, společenské, hospodářské i politické aktivity. Byla to doba zakládání a rozkvětu spolků, hospodářských, finančních a kulturních institucí i doba rozvoje dělnického hnutí. Tato doba dala vzniknout spolkům: Sbor dobrovolných hasičů, Spolek vojenských vysloužilců-veteránů, Odborný spolek dělnictva textilního, Dělnická vzdělávací beseda Havlíček, Tělocvičná jednota Sokol, Katolická vzdělávací jednota Svornost.³⁶

Významným mezníkem ve školství v Kunžaku bylo otevření nové budovy obecné školy na Komenského náměstí v roce 1904. Samostatnou kapitolou v dějinách školství obce je otevření prvního ročníku Průmyslové pokračovací školy pro Kunžak a okolní obce v roce 1903. Tato škola existovala v obci do roku 1939, kdy její funkci převzala Odborná živnostenská škola v Jindřichově Hradci.³⁷

³² Srov. HÁLA, M., *K počátkům dělnického hnutí v Kunžaku*, Kunžak: Místní národní výbor, 1984, s. 4.

³³ Srov. HÁLA, M., *Kunžak*, Kunžak: Místní národní výbor, 1988, s. 33-34.

³⁴ Srov. SOA Jindřichův Hradec, Pamětní kniha 1891-1945, fond Farní úřad Kunžak, s. 196.

³⁵ Srov. HÁLA, M., *Kunžak*, Kunžak: Místní národní výbor, 1988, s. 187.

³⁶ Srov. tamtéž s. 55-56.

³⁷ Srov. KRAFKOVÁ, E., CHRSTOŠ, P., POPELA, V.: *Základní škola Kunžak, Pamětní tisk k 100. výročí otevření školní budovy*, Kunžak: Základní škola Kunžak, 2004, s. 9-10.

2.2 Dějiny Kunžaku v letech 1914-1950

O událostech v Kunžaku během první světové války není mnoho písemných informací. Jedině v kronice kunžacké školy jsou popsány některé události týkající se školního života, ale na štěstí i události v obci. Tyto informace jsou většinou ve formě válečných nařízení nebo zákazů.

V prvním roce války byly nově pojmenovány ulice a náměstí, bohužel ve školní kronice není uvedeno, jakých názvů bylo použito. Již v roce 1916 se projevil nedostatek tkalcovského zboží. Mnozí tkalci pro nedostatek materiálu přestali pracovat. Bylo nařízeno povinné odvádění měděných kotlů a střeš, mosazných předmětů, vlny a kaučuku. Celá řada opatření byla prováděna během války na úseku zásobování. Mouka a chléb se prodávaly na potravinové lístky. Byly zavedeny chlebenky a moučenky. Příslušné vyhlášky byly vyvěšeny v obcích. V březnu roku 1917 se konaly po celých Čechách úřední prohlídky samozásobitelů a rekvizice obilovin. Do Kunžaku byla vyslána 8. 3. 1917 podobná komise. Zavedly se potravinové lístky na maso a další zákaz se týkal konání vepřových hodů v hostincích.³⁸

Za této situace není divu, že v roce 1917 došlo k hladovým demonstracím nejen v Jindřichově Hradci, ale také v Kunžaku. Četníci násilně rozehnali asi 100 lidí, kteří protestovali proti špatnému zásobování.³⁹

O tom, že i české školství bylo první světovou válkou negativně poznamenáno, svědčí zápis ze školní kroniky z roku 1918, který poukazuje na to, že učitelé měli být v té době pouhými služebníky idejí, s kterými často nesouhlasili a které se přičily národním tradicím. Školy byly zneužívány pro politické cíle a hlavním úkolem české školy byla výchova věrných poddaných. Učitelé byli zavražďováni, mnozí z nich zbavení míst, přeloženi, nebo internováni. V Kunžaku nebyl nikdo z učitelů tímto způsobem potrestán. Mobilizaci se ale učitelský sbor nevyhnul, po celou dobu války byl mimo domov jeden z učitelů. Celkově ale kunžacká škola netrpěla válečnými poměry tolik, jako školy jiné.⁴⁰

³⁸ Srov. SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha obecné a měšťanské školy v Kunžaku, 1842-1955*, s. 132-135.

³⁹ Srov. JANOUŠEK, B. *Revoluční tradice jižních Čech*, In *Kunžak*, Kunžak: Místní národní výbor, 1988, s. 59.

⁴⁰ Srov. SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha obecné a měšťanské školy v Kunžaku, 1842-1955*, s. 140-141.

Vyhlášením samostatného československého státu v roce 1918 se kunžacká škola prohlašuje za národní a přestává sloužit církvi, náboženské úkony jsou dobrovolné. Ve dvacátých letech se v obci rozvíjel kulturní a spolkový život. Jednou z těchto aktivit je založení Lidové školy hospodářské pro obojí pohlaví v roce 1921. Hospodářský kurz byl určen pro rolnické děti. Výuka probíhala až do konce března 1949. V březnu 1921 byla nařízením vlády ustanovena nová Místní školní rada. Tato rada spravovala školní majetek, sestavovala rozpočet, který pak schvalovalo obecní zastupitelstvo. Tedy systém podobný současnému. Od roku 1924 začala fungovat kunžacká měšťanka poprvé jako smíšená. Dosud měli na tuto školu přístup pouze chlapci. Ve třicátých letech žáků na škole stále ubývalo, proto se roku 1933 obecná škola stala pro čtyři ročníky pouze trojtřídní. Události v letech 1938 a 1939 a následná válečná léta měly vliv na tehdejší školství. Povinným se stalo vyučování německého jazyka ve všech třídách místní školy. Byly vyřazovány tzv. „závadné“ učebnice a knihy. Po událostech, které nastaly po 17. listopadu 1939, byl mezi deportovanými studenty i jeden z Kunžaku. Další dobové zápisy ze školní kroniky připomínají pouze oslavy smutného výročí - rok od zřízení Protektorátu Čechy a Morava a pozdější okázalé oslavy Hitlerových narozenin. Školní kronika byla ke konci školního roku 1939/1940 úředně zapečetěna a od té doby až do konce války neexistují žádné zprávy týkající se školy.⁴¹

Hlavním pramenem informací o životě a událostech v Kunžaku ve dvacátých letech je Pamětní kniha obce kunžatecké z let 1920 – 1928. Z jejího obsahu se dovídáme, že do Kunžaku přišla zpráva o změně našeho státního zřízení 15. října 1918. Šlo patrně o ohlas generální stávkou ze dne 14. 10. 1918 organizované Socialistickou radou s pokusem vyhlásit Československou republiku. Zpráva o jejím vzniku dorazila do Kunžaku až druhý den 29. října.⁴²

Jako v celém našem státě i v Kunžaku došlo v poválečných letech k založení politických stran.

Československá národní demokracie, místní organizace, ještě pod dřívějším názvem Česká státoprávní demokracie, byla založena v prosinci roku 1918. Kandidovala ve všech volbách do obecního zastupitelstva v první republice. V roce

⁴¹ Srov. KRAFKOVÁ, E., CHRSTOŠ, P., POPELA, V., *Základní škola Kunžak, Pamětní tisk k 100. výročí otevření školní budovy*, Kunžak: Základní škola Kunžak, 2004, s. 10-11.

⁴² Srov. SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha obce Kunžatecké, 1920-1928*, s. 6-7.

1919 byla třetí, v roce 1923 druhá, v letech 1927 a 1931 první. V roce 1938, kdy se politické strany dohodly na jednotné kandidátce, měla 6 mandátů. To již kandidovala pod nově přijatým názvem Národní sjednocení.⁴³

Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu byla založena v roce 1919 a až do roku 1922 vystupovala pod názvem Agrární strana. Samostatně kandidovala v obecních volbách po celou dobu své existence do roku 1938. Jako nejsilnější se projevila v obecních volbách v roce 1919, kdy získala 11 mandátů z třiceti možných. Postupně její vliv klesal.⁴⁴

Místní organizace Československé sociální demokracie byla obnovena v roce 1919. Kandidovala ve všech obecních volbách za první republiky, získávala však malý počet hlasů jako jedna z nejslabších politických stran. V roce 1948 se sloučila s Komunistickou stranou Československa.⁴⁵

Československá strana lidová byla také založena v roce 1919 a v obecních volbách kandidovala poprvé v roce 1923, kdy získala největší počet hlasů. V roce 1927 získala druhé místo a v roce 1931 místo třetí, stejně jako v roce 1938. Po reorganizaci strany v únoru 1948 byla v obci zastoupena pouze důvěrnickou skupinou s počtem osmi členů.⁴⁶

Komunistická strana Československa byla ustanovena v říjnu 1921 jako pátá na tehdejší jindřichohradeckém okrese. Její založení pouhých pět měsíců po celostátním ustanovení strany svědčí o velké aktivitě tehdejších kunžackých komunistů. V roce 1923 získali místní komunisté dva členy do městského zastupitelstva z celkového počtu dvacet čtyři možných kandidátů. Na tehdejší dobu to byl nepochybně úspěch. V dalších obecních volbách v letech 1927, 1931 a 1938 již místní organizace nepředkládala samostatnou kandidátní listinu. Postupně docházelo k ochabnutí činnosti této organizace, i zprávy o její činnosti jsou sporadické. V roce 1945 navázala organizace na činnost strany z první republiky, přihlásilo se 82 členů a postupně se jejich počet zvyšoval. V květnových volbách v roce 1946 strana zvítězila jako nejsilnější.⁴⁷

⁴³ Srov. SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha obce Kunžatecké, 1920-1928*, s. 172.

⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 174.

⁴⁵ Srov. HÁLA, M., *Kunžak*. Kunžak: Místní národní výbor, 1988, s. 130.

⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 138.

⁴⁷ Srov. tamtéž, s. 148.

Celkově se dá říci, že v tomto období byl Kunžak rozvíjejícím se městem, o čemž hovoří Hála⁴⁸ ve své publikaci. Uvádí, že ve dvacátých letech minulého století byly ve městě realizovány tři hlavní a pro tu dobu zvlášť důležité úkoly: rekonstrukce obecních silnic do Suchdola, Střížovic a Terezína, byl zřízen vodovod do části Velké Podolí a provedena elektrizace města, ke které došlo v roce 1927. Sčítání lidu, které proběhlo na počátku třicátých let, ukázalo úbytek obyvatelstva, což lze přičíst odchodu mladých lidí do větších měst. Kunžak měl v té době 1641 obyvatel.

Od roku 1935 nebyla v Kunžaku psána obecní kronika. V době okupace byly veškeré kroniky staženy a uloženy v zemských archivech. O událostech v době mnichovského diktátu se tak dovídáme z obecní kroniky, kterou kronikář dopisoval zpětně.

Změnou hranic se stal Kunžak pohraničním městem bez komunikačních spojů. Německé okupační oddíly obsadily obce Kaproun, Lomy a českou osadu Terezín. Zabráním německých obcí Lomy, Člunek, Hospříz a Otín ztratilo město nejkratší silniční spojení s okresním městem Jindřichův Hradec.⁴⁹

Farní kronika je v době druhé světové války psána také velmi stroze. Místní farář Jan Urban píše: „ *Dne 14. března byl zřízen Protektorát Čechy a Morava. Události před i po tomto datu jsou tak překotné, že není možno je vypsati. Zhodnotí je teprve historik s odstupem času.*“ Poslední strana farní kroniky je vytržena. Farář Jan Urban byl v listopadu roku 1943 zatčen gestapem pro ilegální činnost a vězněn do roku 1944.⁵⁰

V roce 1944 mohli kunžačtí obyvatelé poprvé slyšet vzdálené bombardování a tato situace se několikrát opakovala. V listopadu téhož roku byl v obci vyhlášen letecký poplach. V únoru roku 1945 musela být narychlo vyklizena budova školy pro německé uprchlíky. Ubytovalo se jich zde 307. Devátého května téhož roku dorazily do Kunžaku první jednotky Sovětské armády, které s sebou přivezly po šesti letech nacistické okupace svobodu pro kunžacké obyvatele.⁵¹

V květnu byly za spolupráce partyzánského oddílu Tábor odsunuty osoby německé národnosti z Lomů, Člunku a Kaprouna, tedy z obcí, které patřily do

⁴⁸ Srov. HÁLA, M., *Kunžak*, Kunžak: Místní národní výbor, 1988, s. 61-63.

⁴⁹ Srov. tamtéž, s. 73.

⁵⁰ Srov. SOA Jindřichův Hradec, Pamětní kniha 1891-1945, fond Farní úřad Kunžak, s. 225.

⁵¹ Srov. HÁLA, M., *Kunžak*, Kunžak: Místní národní výbor, 1988, s. 76-77.

obvodu četnické stanice Kunžak. Odsun proběhl během dvou hodin bez jakýchkoli konfliktů. Již v červnu roku 1945 přicházeli první kolonisté z Kunžaku a okolí, aby obsadili jednotlivé usedlosti.⁵²

⁵² Srov. HÁLA, M., *Kunžak*, Kunžak: Místní národní výbor, 1988, s. 162.

3 Sociální situace v Kunžaku

3.1 Sociální situace v Kunžaku v letech 1914-1918

Vyhlášení první světové války a obavy z budoucnosti se negativně promítly i do života obyvatel Kunžaku. Jak bylo již zmíněno, o dějinách a událostech v Kunžaku během první světové války není dochováno mnoho písemných informací. Pro popis sociální situace obce je možné využít školní kroniku obce. Tato kronika se samozřejmě zabývá převážně školním životem, ale díky popisu těžkostí, s kterými se setkávali učitelé i žáci školy, ilustruje život obce v době první světové války.

V roce 1914 navštěvovalo školu 286 dětí. Všechny byly národnosti české. Školní kronika zaznamenávala každoročně zdravotní stav žactva. Záznam z roku 1915 uvádí, že dvě děti zemřely na záškrť a jedno na souchotě. Až do roku 1917 je zdravotní stav žáků zaznamenáván jako uspokojivý, v roce 1918 kronikář popisuje chřipkovou epidemii, která zasáhla celé městečko. Škola byla na několik měsíců uzavřena, několik dospělých a dvě děti na následky chřipky zemřelo.⁵³

Během první světové války prožívala škola v Kunžaku těžké období. Trpěla řadou zákazů a nařízení. Například bylo zakázáno užívat ve škole rozvrhy v úpravě bílo-červeno-modré, nebylo dovoleno užívat výrobky se znaky Zemí koruny české, byl zákaz prodeje obrázků představujících sokoly a bojovníky husitského vojska. V zimě se učilo nepravidelně, intenzita vyučování se snižovala. Žáci odvykali školnímu řádu. V zimě často docházelo topivo. Děti trpěly hladem, zimou a nedostatkem šatstva.⁵⁴

Před první světovou válkou, během ní i dále ve dvacátých letech byl ve škole zřízen tzv. polévkový ústav. V zimním období se vařily polévky zdarma pro chudé a přesporní žáky. Polévky vařila školnice, platili je rodiče, někteří živnostníci přispívali potravinami nebo dřevem. V době války se pro nedostatek potravin nevařilo. Pravidelně se začalo vařit až po válce.⁵⁵

I přes nedostatek, kterým obyvatelé Kunžaku v začátcích války trpěli, pořádali sbírky za různými účely. Některé z nich zmiňuje kronikář: „*Pan Bedřich Kopáček, učitel místní obecné školy, sebral hned po vypuknutí války po městě 100*

⁵³ Srov. SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha obecné a měšťanské školy v Kunžaku, 1842-1955*, s. 104-110.

⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 144.

⁵⁵ Srov. KRAFKOVÁ, E., CHRSTOŠ, P., POPELA, V., *Základní škola Kunžak, Pamětní tisk k 100. výročí otevření školní budovy*, Kunžak: Základní škola Kunžak, 2004, s. 9.

korun pro raněné vojíny a 20 korun pro pozůstalé po padlých vojínech“. Další sbírka byla ve prospěch České zemské komise pro ochranu dětí. Různé druhy sbírek probíhaly i mezi žáky: „*Žactvo sebralo na počátku války 225 kg vlněných a 10 kg kaučukových zbytků a věci nepotřebných, jež zaslány Úřadu pro válečnou péči c. k. ministerstva vojenství ve Vídni.*“ Žáci také vyráběli dárky, které průběžně zasílali vojákům na frontu. V květnu roku 1916 uspořádaly děti z místní školy peněžitou sbírku ve prospěch Červeného kříže. Druhá sbírka vlny a kaučuku proběhla v témže roce, ale jak kronikář uvádí, nebyla příliš úspěšná: *Sbírka vynesla pouze 70 kg. Příčinou, že se tak málo sebralo, bylo, že před sbírkou různí obchodníci skoupili kde jaký hadříček za drahý peníz. Jen např. za bavlněné odpadky platili až padesát haléřů za jeden kilogram.*“ Zajímavý je i další kronikářův záznam o týdnu ochrany kojenců: „*Týden na ochranu kojenců pořádal se na oslavu Nejvyšších narozenin Jeho Veličenstva císařovny Zity. V těchto dnech sebraly dítky měšťanské a obecné školy obnos 57 korun, jež prostřednictvím c. k. okresního hejtmanství svému účelu byl zaslán. Bylo doporučováno prodávat též květiny, v té době ale lepších květů nebylo.*“⁵⁶

Po zprávě o vzniku Československé republiky byla v Kunžaku podle nařízení místního národního výboru zvolena v listopadu roku 1918 hospodářská rada. Měla za úkol rekvírovat potraviny ve městě, dohlížet na ceny a zásobovat město. Tentýž den byla zvolena osmičlenná Národní rada pro Kunžak. Měla sledovat účely politické, strážní a dohlížet nad pořádkem v obci. Oba tyto orgány nevyvíjely téměř žádnou činnost, proto byly v prosinci roku 1918 zrušeny.⁵⁷

V první světové válce padlo 51 mužů z Kunžaku a okolí. Jejich jména jsou uvedena na podstavci pomníku padlých u kostela.

3.2 Sociální situace v Kunžaku v letech 1918-1938

V meziválečném období byl i Kunžak poznamenán útrapami, které místním obyvatelům způsobila první světová válka. Jako na celém Jindřichohradecku, tak i v obci byl kromě nezaměstnanosti dalším velkým problémem nedostatek potravin a nutnost postarat se o potřebné, především o osiřelé nebo opuštěné děti.

Činnost organizace Okresní péče o mládež byla v Kunžaku velmi vítanou. Ze zmíněného katastrofu osiřelých dětí, který organizace sestavila v roce 1922 pro celou

⁵⁶ Srov. SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha obecné a měšťanské školy v Kunžaku, 1842-1955*, s. 122.

⁵⁷ Srov. HÁLA, M., *Kunžak*, Kunžak: Místní národní výbor, 1988, s. 61.

oblast Jindřichohradecka, se dozvídáme, že v Kunžaku bylo v této době 27 osiřelých a opuštěných dětí, což je ve srovnání s ostatními obcemi poměrně vysoký počet.

Organizace Okresní péče o mládež realizovala v Kunžaku pomoc především formou stravovacích a ošacovacích akcí. Městská rada v Kunžaku jmenovala sedm členů komise, která měla za úkol stanovit seznam „potřebných“ dětí. V místní škole se podávaly žákům dopoledne polévky a odpoledne malým dětem, kojícím matkám a těhotným ženám kakao. Počet vybraných dětí se měnil podle přivezených zásilek.⁵⁸

V únoru 1933 zřídila v Kunžaku Okresní péče o mládež v Jindřichově Hradci poradnu pro matky a děti. Poradna byla umístěna ve škole a dětem byla poskytnuta bezplatná lékařská prohlídka. Roční návštěvnost poradny byla 160 dětí. Pravidelně přijížděla sociální tajemnice, která vedla záznamy o zdravotním stavu dětí a dle potřeby docházela i do rodin. K řádné práci poradny nebyl ale dostatek finančních prostředků.⁵⁹

V roce 1922 byla v Kunžaku založena odbočka Československého červeného kříže. Členů měla organizace v začátcích své činnosti málo, ale již v roce 1934 vykazovala 123 členů.⁶⁰ Činnost místní odbočky není v žádné dostupné literatuře konkrétně popsána. Záznamy z obecní kroniky popisují aktivitu členů jako péči o nemocné, provádění nadílek chudým formou potravin a šatstva.

Z výše popsané historie obce Kunžak je zřejmé, že obec byla dlouhou dobu nedotčena větší průmyslovou výrobou a vyznačovala se i po celou první polovinu 20. století spíše zemědělstvím a textilní výrobou. Na této hospodářské situaci se jistě podílela absence železničního spojení, které bylo důležité pro hospodářský rozvoj obce a její lepší dostupnost. Lze tedy předpokládat, že situace místních obyvatel se v meziválečném období ještě více zhoršila, neboť toto období bylo jako doba předchozí spjata s nerozvinutým průmyslem v okolí Kunžaku a z toho plynoucí nedostatek pracovních příležitostí.

Pro všechny občany žijící v Kunžaku nebyla po první světové válce práce v místě ani v okolí, a proto obecní zastupitelstvo a městská rada finančně podporovaly nezaměstnané. Zajímavý je záznam kronikáře Augustina Brabce o

⁵⁸ Srov. SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha obce Kunžatecké, 1920-1928*, s. 31-32.

⁵⁹ Srov. SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha obce Kunžaku, 1929-1934*, s. 254.

⁶⁰ Srov. tamtéž, s. 53.

podporách v nezaměstnanosti: *“Od poloviny prosince roku 1919 bylo v Kunžaku mnoho osob, které braly podporu v nezaměstnanosti, mnohé byly nezasloužené, protože mnozí podpory brali, ačkoli měli výdělek. Jiní pak nesháněli se po práci užívající podpory. Podporáři pak často popijeli a hráli v karty.”*⁶¹ Tento případ nesvědčí o dobré práci a kontrole tehdejšího obecního zastupitelstva a městské rady.

Podporu v nezaměstnanosti vyplácel také Berní úřad v Jindřichově Hradci. Ve své žádosti o zaměstnání uvedl žadatel kromě svého jména i výměru polí a počet kusů dobytka, které vlastní. Byl mu vydán „Průkazní list nezaměstnaného“ a vznikla mu povinnost se hlásit dvakrát týdně o práci. V roce 1919 bylo v Kunžaku v průměru osmdesát občanů, kteří pobírali podporu v nezaměstnanosti. Týdenní obnos se pohyboval v rozmezí od 30 korun do 54 korun.⁶²

Nouzové práce se staly jakousi součástí systému péče o nezaměstnané. Stát přispíval denně na mzdu takto zaměstnávaných osob určitou sumu, která nesměla překročit částku 10 Kč. Nouzové práce byly často zahajovány na krátkou dobu, a proto se takto zaopatření lidé po několika měsících znova objevovali v evidenci zprostředkovatelen práce. Ale i přesto patřily nouzové práce k hlavním zdrojům příjmu nezaměstnaných osob.

Jak bylo již zmíněno, byla ve dvacátých letech v Kunžaku provedena rekonstrukce obecních silnic. Tato rekonstrukce byla prováděna především nezaměstnanými občany jako nouzové práce. Tím obec dosáhla státního příspěvku na mzdy pracovníků provádějících opravy těchto silnic.⁶³

Další nouzové práce určené ke zmírnění nezaměstnanosti, které prováděla obec, bylo lámání kamene a tlučení šterku v místním kamenolomu. Tyto práce se prováděly ve veřejném zájmu a z tohoto důvodu přispělo ministerstvo sociální péče z prostředků určených ke snížení nezaměstnanosti již zmíněným obnosem deseti korun na mzdu každého pracovníka.⁶⁴

Na počátku třicátých let bylo zaměstnání mužů v obci nepatrné a místní pletařský průmysl, který zaměstnával ženy a dívky, hrozil zastavením výroby.

⁶¹ Srov. SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha obce Kunžatecké, 1920-1928*, s. 12.

⁶² Srov. *tamtéž*, s. 28-32.

⁶³ Srov. HÁLA, M., *Kunžak*, Kunžak: Místní národní výbor, 1988, s. 61.

⁶⁴ Srov. SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha obce Kunžaku, 1929-1934*, s. 228-229.

Také spolky, které pořádaly plesy a zábavy, od nich upustily, z důvodu všeobecné krize, která těžce dolehla na obyvatele obce.

Jako dobrý příklad řešení nezaměstnanosti v době hospodářské krize je v obecní kronice uváděn pan starosta Schneider, který: *„Na více týdnů zaměstnal několik dělníků i povozců vyvážením masníku z mělkého Kajetánku. Sám jako továrník neměl vlastní potah ani potřebný personál. Touto činností získal na tuto dobu drahé hnojivo na svou louku, i když si byl vědom toho, že rekultivací a skutečným hnojivem by dosáhl při stejném kapitálu daleko lepších výsledků.“* Touto činností si získal obdiv a vděk místních obyvatel.⁶⁵

Na počátku třicátých let, v době hospodářské krize, měl Kunžak 1641 obyvatel, z toho 1621 Čechoslováků, 17 Němců a 3 Rusy. Sčítání lidu ukázalo úbytek obyvatelstva o 12,5% za necelých deset let. Tento fakt byl zřejmě způsoben tím, že lidé neměli v obci možnost zaměstnání, a proto mladí a schopní lidé odcházeli za výdělkem do měst.⁶⁶

V návaznosti na hospodářskou krizi vydal koncem listopadu roku 1932 Okresní úřad v Jindřichově Hradci vyhlášku nazvanou Veškerému občanstvu okresu jindřichohradeckého. Tato vyhláška poukazuje na nepříznivé poměry způsobené krizí, především na nezaměstnanost: *„Na zdolání této nezaměstnanosti poskytuje jak stát, tak země, okresy i obce značné finanční oběti, náklady spojené s prováděním různých podpůrných akcí dostoupily již takové výše, že nelze od státu a ostatních svazků územní samosprávy žádati ještě dalších obětí. Okresní úřad proto zamýšlí uvést v život ve zdejším okresu zvláštní komitét, který bude rozhodovat o udílení podpor pro nezaměstnané.“*⁶⁷

Hospodářská krize se svými dopady podepsala především na životě obyčejných lidí, kteří se v důsledku ztráty zaměstnání ocitli bez jakýchkoli prostředků. V obecní kronice z této doby najdeme desítky žádostí, ve kterých lidé prosí o poskytnutí některé z podpor. Většinou o podporu žádali občané, kteří byli svou výživou odkázáni pouze na chudinskou péči, kterou jim zaručovala jejich domovská obec. Pro představu, jak vypadaly takové žádosti, uvádím některé z nich.

⁶⁵ Srov. SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha obce Kunžaku, 1935-1951*, s. 10.

⁶⁶ Srov. HÁLA, M., *Kunžak*, Kunžak: Místní národní výbor, 1988, s. 65.

⁶⁷ Srov. SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha obce Kunžaku, 1929-1934*, s. 228-229.

Pamětní kniha obce Kunžaku obsahuje zápisy o poskytování almužny: „*Usneseno jednomyslně vyhověti žádosti Ant. Krařky o výpomoc v jeho těžké nemoci, a to za uplynulý měsíc květen 40 Kč a pro následující měsíce až do odvolání 50 Kč měsíčně.*“ Kromě zmíněné almužny poskytovala obec tzv. výchovné: „*Povoleno vypláceti 15 Kč měsíčně jako vyživovací příspěvek na nemanželské dítě Mir. Valu.*“ Ne každé žádosti o poskytnutí tohoto příspěvku bylo vyhověno: „*Marie Trnková vyzvána, aby své nemanželské dítě, nemůže-li je vyživiti, předala k výchování své domovské obce Kunžaku*“.⁶⁸

V době hospodářské krize, převážně v roce 1935 obsahuje obecní kronika velké množství zápisů ohledně žádostí o udělení chudinské podpory, která se vyplácela na základě uděleného domovského práva. Toto právo nebylo automaticky přiděleno všem, což opět dokazuje zápis z obecní kroniky: „*Domovské právo nepřiznáno F. Beranové, protože svůj čtrnáctiletý pobyt v obci přerušila v roce 1934 na tři měsíce, kdy bydlila v Horním Radíkově.*“⁶⁹

Podle uděleného domovského práva se vyplácela i starobní podpora. Záznamy o jejím vyplácení jsou sporadicky obsaženy v obecní kronice. Žadatel o tuto podporu musel mít v obci právo domovské, což doložil domovským listem. Žádost se zasílala Okresnímu úřadu v Jindřichově Hradci a žadatel v ní uvedl své důvody k přiznání podpory. V případě kladného vyřízení poskytla obec Kunžak 10% příplatek k této podpoře. Vyplácení státní starobní podpory bylo pravidelně kontrolováno. Příslušný okresní úřad podal místní četnické stanici žádost o přezkoumání oprávněnosti nároku na podporu. Během tohoto přezkoumání se přihlíželo převážně k tomu, zda příjemce podpory nepobírá důchod, zda nevlastní nějaký majetek, nebo zda nejsou jeho děti situovány tak, že mohou své rodiče vyživovat. Odpovědi četnické stanice jsou např. v tomto znění: „*Oznamuji, že žadatelka zaměstnávala se od svého mládí buď jako služka nebo jako zemědělská dělnice u různých hospodářů. Táž jest vdova, zcela nemajetná, bydlí v nájmu a žije z dobročinnosti lidské. Táž má jednu dceru, která má jedno děcko a před lety ovdověla a jest též zcela nemajetná. Podporu nedostává od nikoho. Ostatní údaje obecního úřadu zakládají se na pravdě.*“⁷⁰

⁶⁸ Srov. SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha obce Kunžaku, 1935-1951*, s. 66-67.

⁶⁹ Srov. tamtéž, s. 283.

⁷⁰ Srov. SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha obce Kunžaku, 1935-1951*, s. 291.

Některé žádosti byly vyřízeny kladně a prosbám obyvatel bylo vyhověno, setkáme se ale i s odmítnutím některých z nich. Ze všech žádostí je zřejmý těžký život některých obyvatel Kunžaku v meziválečném období. Rozpočet obcí byl ale omezený, a proto nemohla být vždy poskytnuta potřebná podpora. Další stručné útržkovité informace o sociální situaci v popisované době jsou také z kroniky obecní, kdy usnesení obecního zastupitelstva ze dne 4. 3. 1936 jasně dokládá, že ještě v tomto roce existovali v Kunžaku žebráci: „*K návrhu pana starosty usnází se obecní zastupitelstvo všemi hlasy zavést v našem městě žebračeny. K provedení zmocňuje se městská rada.*“⁷¹ K vydání žebračenek tiskem skutečně tenkrát došlo.

Kunžak měl také svůj chudobinec. O původním, nazývaném také městským špitálem, jsem v dostupné literatuře nenašla žádné zmínky. O stavbě nového chudobince a nemocnice z nouze rozhodlo obecní zastupitelstvo v roce 1938. Zároveň určilo, že pro stavbu bude uvolněna z fondu J. Tupého částka 25 000 Kč a celý fond A. Petráka 22 000 Kč. Josef Tupý byl hospodářský ředitel a měšťan Kunžaku a v roce 1867 zřídil nadaci pro chudé měšťany Kunžaku. Nadace byla založena v částce 14 000 florentinských (zlatých) a spravoval ji Purkmistrovský úřad v Kunžaku a dále pak obecní úřad. Alois Petrák, který proslul jako malíř a rytec ve své závěti daroval 3 000 zlatých svému rodnému městu Kunžaku pro ústav chudých a stejný obnos jindřichohradeckému sirotčinci.⁷²

Farní kronika obce Kunžak reaguje na hospodářskou krizi v Kunžaku jediným zápisem. Kněz Šimon Kabát v roce 1932 zapsal záznam: „*Jako v celém světě, tak také zde nastala krize hospodářská. Příčinou této krize jest krize mravní, jež vládne celou lidskou společností. Jen návrat k zásadám křesťanským může zachrániti lidskou společnost.*“⁷³

3.3 Sociální situace v Kunžaku v letech 1939-1950

Příchod druhé světové války opět krutě zasáhl do života obyvatel v obci. Kronikář dobu vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava popisuje výstižným záznamem: „*Kunžak se stulil do zatemnění a žije intimním životem rodiny, jež čeká, až se*

⁷¹ Srov. SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha obce Kunžaku, 1935-1951*, s. 293.

⁷² Srov. tamtéž, s. 295.

⁷³ Srov. SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha 1891-1945*, fond Farní úřad Kunžak, s. 218.

*bouře přežene a věří, že vše nakonec dobře dopadne.*⁷⁴ Místní farář zapsal do kroniky farní informaci podobného znění: „Dne 14. března byl zřízen Protektorát Čechy a Morava. Události před i po tomto datu jsou tak překotné, že není možno je vypsat. Zhodnotí je teprve historik s odstupem času. Letos poprvé nebyla slavena půlnoční mše svatá dle nařízení biskupství v Českých Budějovicích vzhledem k zatemnění před leteckým náletem.“⁷⁵

Jako jediná legální česká politická organizace v protektorátu byla ustanovena strana Národní souručenství. Navazovala na Stranu národní jednoty v době pomnichovské republiky a měla být nástrojem protektorátní vlády. Jejím úsilím byla kontrola českého národa dle potřeb okupantů. V Kunžaku bylo vedení Národního souručenství jmenováno počátkem května 1939.⁷⁶

Školní kronika zmiňuje činnost této strany, kdy před vánočními prázdninami roku 1939 byla provedena tzv. ošacovací akce. Celkem 56 dětí místní školy bylo obdarováno obuví, ošacením, ale i penězi. Prostřednictvím Okresní péče o mládež obdržela škola finanční obnos a další obnos darovalo zmiňované Národní souručenství.⁷⁷

Obecní kronika také popisuje pomoc, kterou tato strana poskytovala občanům převážně formou veřejných sbírek, do kterých se postupně svými finančními příspěvky zapojil i Československý červený kříž, ale i soukromí dárci. Další formou pomoci nemajetným občanům Kunžaku byla činnost divadelních ochotníků, kteří sehráli různá představení a výdělek z těchto představení věnovali místnímu spolku „Ochrana matek a dětí“, který rozdělil finance nejchudším občanům. I nadále byla poskytována chudinská podpora a jako formu pomoci lze považovat i zvýšení chudinské podpory sirotkům, která byla v roce 1939 zvýšena z 90 korun na 100 korun. Bohužel kronikář neuvádí počet občanů a sirotků žijících v místním chudobinci.⁷⁸

Rokem 1940 končí záznamy do obecní kroniky, která byla psána průběžně. Následující kronika je psána od roku 1945 a doplňována zpětně. Z jejího znění je již zřetelný nástin totalitního režimu, do kterého Kunžak, stejně jako ostatní obce a města pozvolna v poválečných letech vstupoval. Kronikář již nevěnuje pozornost

⁷⁴ Srov. SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha obce Kunžaku, 1935-1951*, s. 298.

⁷⁵ Srov. SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha 1891-1945*, fond Farní úřad Kunžak, s. 224-225.

⁷⁶ Srov. HÁLA, M., *Kunžak*, Kunžak: Místní národní výbor, 1988, s. 73.

⁷⁷ Srov. SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha obecné a měšťanské školy v Kunžaku, 1842-1955*, s. 352.

⁷⁸ Srov. SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha obce Kunžaku, 1935-1951*, s. 284.

sociální situaci, ale zaměřuje se na činnost místního národního výboru, který byl v Kunžaku ustanoven 15. dubna 1945.

V dubnu tohoto roku se sešli zakládající členové místního národního výboru. Zajímavostí je, že jedním z členů byl místní farář Jan Urban. Na této ustanovující schůzi byla sepsána výzva občanům Kunžaku, která obsahovala sedm základních bodů. Pro objasnění sociálních poměrů v obci v té době uvádím některé z nich:

- veškerá moc politická i správní přechází do rukou národního výboru
- všichni občané zachovají klid a pořádek
- každý občan jde za svou prací a respektuje všechna nařízení a opatření učiněná národním výborem
- osobní svoboda a majetková práva všech zůstávají až na další nedotčena

Na tehdejší dobu charakteristický je další bod:

- nikdo není nijak oprávněn jakkoli zasahovat, rušit nebo kritizovat moc národního výboru.⁷⁹

Mezi odbory, které byly ustanoveny na zakládající schůzi národního výboru, byl i odbor sociální a zdravotní, který měl za úkol zjistit možnosti pracovního nasazení v místních podnicích a měl se postarat o vyrovnání potřeb a přebytků pracovních sil. V kompetenci tohoto odboru bylo vykonávat bytovou péči, chudinskou péči a péči zdravotní. V tomto roce byl v Kunžaku přijat obvodní lékař, kterému byl zajištěn byt a ordinace. Dosud probíhaly zdravotní prohlídky dětí ve škole a obvodní lékař přijížděl ze Strmilova. Zmínky o další činnosti sociálního a zdravotního odboru jsou v obecní kronice psány útržkovitě a postupně přecházejí pouze v záznamy o bytových otázkách, kdy tento odbor řešil nedostatek bytů. I nadále jsou kronikářem zaznamenávány žádosti o udělení domovského práva. Nepatrná zmínka o místním chudobinci je z roku 1948, kdy se dovídáme informaci o tom, že pro obecní chudobinec bude provedena elektrická přípojka.⁸⁰

V roce 1950 začala postupná likvidace obecních chudobinců. Každá obec měla zaslat okresnímu národnímu výboru seznam ubytovaných lidí. Místní národní

⁷⁹ Srov. SOA Jindřichův Hradec, *Kronika obce Kunžak, 1945-1960*, s. 34-37.

⁸⁰ Srov. tamtéž, s. 40.

výbor Kunžak reagoval dopisem, kde sdělil, že jsou v Kunžaku ubytovány dvě osoby přestárlé a práce neschopné.⁸¹

Vznik Jednotného zemědělského družstva v Kunžaku v roce 1949 také nepochybně ovlivnil sociální situaci obce. Jeho počátky nebyly ale jednoduché. Místní kronikář zapsal: „*Práce kunžackého JZD v tomto roce nebyla dobrá a zdá se, že nebude dlouho trvat a družstvo se rozpadne*“. Střední rolníci odmítali do družstva vstoupit, ale již v roce 1950 vzrostla členská základna družstva na 94 členů.⁸²

Stejně jako v ostatních obcích a městech naší republiky, i v Kunžaku začal v letech 1949 a 1950 probíhat proces socializace. V průběhu roku 1949 zaniklo 22 soukromých obchodů a živností: obuvník - J. Vinkler, holič - F. Krausam, obchod střížním zbožím byl proměněn na Tep, pekař uzavřel podnik pro nemoc. Socializaci se neubránily ani hostince, kterým byla výnosem okresního národního výboru zastavena dodávka piva. Znárrodněna byla pletárna, řeznictví, nepravidelná nákladní autodoprava, obchody se smíšeným zbožím, krejčovství. Obchod se smíšeným a průmyslovým zbožím byl přeměněn na Zdar a papírnictví přeměněno na Narpu. Koncem roku 1949 zůstal prozatím v soukromých rukou obchod se smíšeným zbožím Jana Procházky. Ve znárrodněném pletářském průmyslu pracovalo 75 pracovních sil a 130 pracovníků bylo zaměstnáno v dosud soukromých pletářských závodech.⁸³

Situaci padesátých let v Kunžaku popisuje kronikář slovy: „*I když kunžačtí občané mnohdy houževnatě lpěli na starých tradicích a bránili se jako všude jinde pronikání nových forem hospodaření a nové struktury myšlení, můžeme konstatovat, že události a změny v obci byly opravdu revoluční. Jestliže předcházející rok byl počátkem ojedinělých přechodů soukromých obchodů do sektoru socialistického, rok padesátý byl rokem, v němž valná většina soukromých obchodů a živností přešla do nových forem socialistického podnikání. Celá řada živnostníků uzavřela své živnosti a zařadila se do velkovýroby.*“⁸⁴ Celá řada drobných živností a obchodů byla uzavřena a jejich dosavadní provozovatelé byli zařazeni do výrobního procesu jinde.

⁸¹ Srov. SOA Jindřichův Hradec, *Kronika obce Kunžak, 1945-1960*, s. 59-61.

⁸² Srov. HÁLA, M., *Kunžak*. Kunžak: Místní národní výbor, 1988, s. 143.

⁸³ Srov. tamtéž, s. 83.

⁸⁴ SOA Jindřichův Hradec, *Kronika obce Kunžak, 1945-1960*, s. 224.

V roce 1950 pokračovala socializace živnostenského sektoru. Zbývající živnosti byly zařazeny do komunálního podniku i se svými majiteli, některé úplně zanikly. Továrna na drátěná pletiva Ladislava Hrbotického byla začleněna do n. p. Mars. Drobné pletárny zanikly úplně. Zrušeny a uzavřeny byly také tři mlýny v Kunžaku. Během roku byly zrušeny poslední dvě živnosti v Kunžaku, a to kominictví a kolařství.⁸⁵

Při studiu obecních kronik, školních kronik a ostatní dostupné literatury týkající se sociální situace na Jindřichohradecku a konkrétně v obci Kunžak jsem si mohla ověřit známý fakt, že po roce 1950 se jakoby zázrakem nevyskytovaly žádné sociální problémy. Některý z autorů projevil v této době snahu o popsání sociální situace, jako např. příspěvek okresního tajemníka KSČ v Jindřichově Hradci, ale i takového příspěvky jsou již protknuty socialismem a budováním nové, bezchybné společnosti: „*Máme-li u nás ještě sociálně slabé případy, jest to jenom hřích a obžaloba dřívější vládnoucí kapitalistické třídy. Bude potřeba stále dosti dobré vůle, sociálního citění, než budeme moci těmto lidem poskytnout zabezpečení jejich minimální životní existence z veřejnoprávních prostředků, to je z prostředků státu. Proto je nutno, aby každý občan Československé republiky měl stále před očima tuto svou národní a vlasteneckou povinnost-starat se společně o sociálně slabé a svým zvýšeným pracovním úsilím pomohl veřejné lidové správě v řešení dosud se vyskytujících sociálních problémů.*“⁸⁶ I když autor sociální problémy připouští, neopomíná poznamenat, že jsou pouze pozůstatkem doby minulé.

Ani výroční zpráva organizace Okresní péče o mládež z roku 1946 již nepodává žádné informace o poskytování příspěvků, nezabývá se dětmi osiřelými, upuštěnými a potřebnými, ale vypovídá pouze o pořádaných přednáškách a vitamínových akcích. „*Mnohem více je zdravých dětí, na něž nemá a nesmí společnost zapomínat, ať se to týká péče o chrup, péče zdravotní či péče o sociální ochranu dětí proti špatným vlivům okolí a co je nejbolestnější, proti špatným vlivům rodinného prostředí. Dobré zdraví je základní podmínkou radosti ze života, z práce a z úspěchů. Zajišťuje zdatnost a výkonnost jednotlivce, sílu,*

⁸⁵ Srov. HÁLA, M., *Kunžak*, Kunžak: Místní národní výbor, 1988, s. 85.

⁸⁶ Srov. KRŠKA, V., *Dvacet let okresní péče o mládež na jindřichohradecku 1918 – 1938*, Jindřichův Hradec: nákladem Okresní péče o mládež, tiskem J. Svobody, 1939, s. 12.

*přizpůsobivost a rozvoj národa. Národ nebo stát, který by měl zdravé příslušníky, myl by jistoty, že snadno překoná jakékoliv vývojové překážky a krize.*⁸⁷

Jindřichohradecko, Kunžak a celá Československá republika se v druhé polovině dvacátého století vydalo na cestu budování socialistického státu. Státu, kde nebylo potřeba řešit sociální otázky, protože Komunistická strana Československa vytvořila dokonalou iluzi o tom, že není potřebných a chudých.

⁸⁷ Srov. XXVIII. Výroční zpráva o činnosti Okresní péče o mládež v Jindřichově Hradci za rok 1945, nákladem Okresní péče o mládež v Jindřichově Hradci, Knih tiskárna Jar. Svobody v Jindřichově Hradci.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se pokusila nastínit sociální situaci na Jindřichohradecku s konkrétním zaměřením na obec Kunžak v letech 1914-1950. V těchto letech dopadly na obyvatele Jindřichohradecka výrazně následky velkých světových událostí, jako byla první světová válka, meziválečné období spojené s hospodářskou krizí a následně druhá světová válka. Toto období je krátkým pohledem do dlouhé historie sociální situace v okrese Jindřichův Hradec.

První kapitola popisuje sociální situaci na Jindřichohradecku od středověku, kdy toho není o dějinách v sociální oblasti mnoho známo a dostupné prameny jsou především charakteru legend, přes 13. století, kdy jsou postupně zmiňovány první skutečnosti o institucionální pomoci potřebným, až do konce století devatenáctého.

Kapitola druhá se věnuje historii jedné z obcí Jindřichohradecka obce Kunžak, od doby jejího vzniku do poloviny dvacátého století. Touto kapitolou jsem se pokusila čtenáři představit jednu z obcí Jindřichohradecka, abych mohla následně provést jakousi sondu do sociální problematiky obce a porovnat ji se sociální situací celého okresu ve sledovaném období.

Ve třetí kapitole jsem se snažila popsat konkrétní sociální situaci obce Kunžak. Obec prošla ve sledovaném období útrapami, které způsobily tři velké světové události v historii našich dějin. Obyvatelé obce se museli vypořádat s nezaměstnaností, která obec provázela po celé mnou sledované období. V důsledku této nezaměstnanosti bylo v obci mnoho potřebných, kteří byli ve své obživě odkázáni na různé podpory. Pro lepší představu čtenáře uvádím v této kapitole konkrétní příklady z obecní kroniky o poskytování různých podpor obyvatelům.

Porovná-li sociální problematiku na Jindřichohradecku se sociální problematikou obce Kunžak, mohu konstatovat, že jak v celém okrese Jindřichův Hradec, tak v konkrétní obci byla největším problémem ve sledovaném období nezaměstnanost, která dosáhla svého vrcholu ve třicátých letech. Jindřichohradecko se snažilo důsledky nezaměstnanosti řešit nouzovými pracemi a poskytováním různých podpor. V obou případech byla pak nositelkou téměř

veškeré péče o potřebné děti a mládež organizace Okresní péče o mládež. Potvrdilo se i mé očekávání, že kromě státní pomoci byli obyvatelé obce Kunžak i přes velkou bídu, kterou trpěli, ochotni pořádat dobrovolné sbírky pro potřebné.

Odborné literatury, která se k tématu mé bakalářské práce váže, je velmi málo. Musela jsem proto z dostupných materiálů postupně skládat kusé informace. Vybrané období bylo ovlivněno danou dobou a vzhledem k tomu, že podstatné množství použitých pramenů tvoří obecní a školní kroniky a dále dobové sborníky, je práce založena převážně na subjektivních názorech jejich tvůrců. I přesto doufám, že vypovídají dostatečně o sociálních situaci dané doby.

Sociální problematice Jindřichohradecka a obce Kunžak jsem se věnovala pouze dílčím způsobem. Podle mého názoru by se mohli další badatelé věnovat této problematice v období jiném, např. před vypuknutím první světové války.

Seznam použitých zdrojů:

Literatura:

HÁLA, M., *Kunžak*. Kunžak: Místní národní výbor, 1988.

HÁLA, M., *K počátkům dělnického hnutí v Kunžaku*, Kunžak: Místní národní výbor, 1984.

KRAFKOVÁ, E., CHRSTOŠ, P., POPELA, V.: *Základní škola Kunžak, Pamětní tisk k 100. výročí otevření školní budovy*, Kunžak: Základní škola Kunžak.

OLIVOVÁ, V., *Dějiny první republiky*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2000, ISBN 9788086107479.

Dobový tisk:

Brož, A., Spoluobčané!, *Zájmy Českomoravské vysočiny*, Nezávislý týdeník Českého jihovýchodu, Jindřichův Hradec, 15. prosince 1932, ročník II, číslo 50, s. 1. ISSN neuvedeno.

Čípera, D., Péče o nezaměstnané, *Zájmy Českomoravské vysočiny*, Nezávislý týdeník Českého jihovýchodu, Jindřichův Hradec, 16. února 1933, ročník III, číslo 7, s. 1. ISSN neuvedeno.

Vydané prameny:

HÁLA, M., *Kunžak ve třicátých letech*. Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 1982.

KRŠKA, V., *Dvacet let okresní péče o mládež na jindřichohradecku 1918 – 1938*, Jindřichův Hradec: nákladem Okresní péče o mládež, tiskem J. Svobody, 1939.

XXVII. Výroční zpráva o činnosti Okresní péče o mládež v Jindřichově Hradci za rok 1944, nákladem Okresní péče o mládež v Jindřichově Hradci, knihtiskárna Jar. Svobody v Jindřichově Hradci.

XXVIII. Výroční zpráva o činnosti Okresní péče o mládež v Jindřichově Hradci za rok 1945, nákladem Okresní péče o mládež v Jindřichově Hradci, knihtiskárna Jar. Svobody v Jindřichově Hradci.

Nevydané prameny:

SOA Jindřichův Hradec, *Memorabilien-Buch der Stadt Neuhaus. Verlegt am 1. Janer 1836*, 1836-1928.

SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha města Jindřichova Hradce 1929*, 1929-1948.

SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha 1891-1945*, fond Farní úřad Kunžak.

SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha obecné a měšťanské školy v Kunžaku*, 1842-1955.

SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha obce Kunžatecké*, 1920-1928.

SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha obce Kunžaku*, 1929-1934.

SOA Jindřichův Hradec, *Pamětní kniha obce Kunžaku*, 1935-1951.

SOA Jindřichův Hradec, *Kronika obce Kunžak*, 1945-1960.

Farní úřad Kunžak-Farní kronika obce Kunžak z let 1897-1945.

ABSTRAKT

BITALOVÁ, H. *Sociální problematika na Jindřichohradecku v letech 1914-1950 na příkladě obce Kunžak*. České Budějovice 2016. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra teologických věd. Vedoucí práce R. Svoboda.

Klíčová slova: sociální problematika, nezaměstnanost, Okresní péče o mládež, Jindřichohradecko, obec Kunžak

Práce se zabývá sociální problematikou na Jindřichohradecku v letech 1914-1950 s uvedením konkrétního příkladu na obci Kunžak. Touto prací bych chtěla nastínit sociální situaci v uvedeném období a porovnat důsledky velkých světových událostí, jako byla první světová válka, meziválečné období a druhá světová válka.

ABSTRACT

Jindřichohradecko social issues in the years 1914-1950, citing a specific example of Kunžak.

Key words: social issues, unemployment, District Youth Care, Jindrichuv Hradec, village Kunžak

The work deals with social issues Jindřichohradecko in the years 1914-1950, citing a specific example of Kunžak. In this work I would like to outline the social situation in that period and compare the consequences of major world events as the First World War, interwar period and World War II.